

Anne Sæterdal

Trygghetsskapende arbeid der folk bor

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Anne Sæterdal

Trygghetsskapende arbeid der folk bor

Prosjektrapport 133 – 1993

Prosjektrapport 133

Anne Sæterdal

Trygghetsskapende arbeid der folk bor

ISBN 82-536-0428-9

100 eks. trykt av

Lobo Grafisk A/S

Cyclus resirkulert papir

omslag 200 g, innmat 100 g

© Norges byggforskningsinstitutt 1993

Adr.: Forskningsveien 3B

Postboks 123 Blindern

0314 OSLO

Tlf.: 22 96 55 00

Fax 22 69 94 38 og 22 96 55 42

FORORD

Dette heftet summerer opp erfaringer fra brede lokale utviklingsprosjekter som har hatt trygghetsskapende arbeid som utgangspunkt. Prosjektene har alle hatt som ett av sine formål å forebygge kriminalitet og hærverk. Barn og ungdom har vært viktige målgrupper.

Heftet er skrevet med tanke på praktikere i politiet, i kommuner eller i lokale organisasjoner som vil igang med denne typen forebyggende arbeid.

Anne Sæterdal ved Byggforsk har skrevet notatet. Kriminolog Ulla-Britt Lilleaas har vært med på å lage det første utkastet. Særlig på kap.1 og 7 har hun bidratt. Arbeidet er støttet av Det kriminlitetsforebyggende rådet - KRÅD og Kommunaldepartementet. KRÅDs sekretariat ved dets leder Marit Tresselt har bidratt med kommentarer underveis.

Kirsten Arge

Anne Sæterdal

Innhold

1. INNLEDNING	5
1.1 Hva er egentlig kriminalitet?	5
1.2 Hvem begår kriminelle handlinger?	6
1.3 Konsekvenser av hverdagskriminalitet for boligområdene og den enkelte beboer	7
2. BOMILJØ SOM ARENA FOR TRYGGHETSSKAPENDE ARBEID I BOMILJØET	9
2.1 Hva legger vi i begrepet bomiljø?	9
2.2 Bomiljøet utgjør den daglige arena for mange mennesker	9
2.3 Trygghetsskapende arbeid i bomiljøet - en utfordring som går på tvers av fag og sektorer	11
3. KONKRETE TILTAK SOM KAN INNGÅ I TRYGGHETSSKAPENDE ARBEID	12
3.1 Tiltak knyttet til de fysiske omgivelsene i området	12
3.2 Tiltak knyttet til befolkningen i området	13
3.3 Tiltak knyttet til de sosiale strukturer i området	14
4. NOEN EKSEMPLER	16
4.1 Søbstadmyra i Trondheim	16
4.2 Prestestien i Bergen	16
4.3 Loddefjord i Bergen	17
4.4 Ny giv - Romsås bydel/senterprosjekt Romsås	17
4.5 Fjell bydel i Drammen	18
4.6 Aksjon nærmiljø - Haugesund	18
4.7 Holmlia vaktmestersentral og nærmiljøprosjekt	19
4.8 "Aksjonsplan Brumunddal" - Ringsaker kommune	19
4.9 Brede utviklingsprogrammer i regi av det kriminalitetsforebyggende rådet (KRÅD)	20
5. GENERELLE TREKK VED EKSEMPLENE	21
5.1 Utviklingsarbeidet skjer i et tett samspill med en rekke ulike typer deltakere	21
5.2 Arbeidet går over flere år	21
5.3 Arbeidet har klar identifiserbar ledelse	21
5.4 Det mobiliseres bredt i lokalsamfunnet	21
5.5 Det skjer en tett interesse- og ressurskopling	21
5.6 Det legges opp til interne læringsprosesser	21
5.7 Alle prosjektene satser bredt på flere ulike typer tiltak parallelt	21
5.8 Politiet får ny rolle	22
6. HVORDAN VITE OM ARBEIDET HAR NOEN VIRKNING?	23
6.1 Om kriminalstatistikken	23
6.2 Andre viktige kilder i et kartleggingsarbeide	24
6.3 Systematisk kartlegging er viktig	25
Litteratur som kan være nyttig for den som vil orientere seg på feltet	26

1. INNLEDNING

1.1 Hva er egentlig kriminalitet?

De fleste vil si at de vet hva kriminalitet er. Et enkelt utgangspunkt er at kriminalitet er de handlinger som rammes av straffeloven. Det er riktig, men det er ikke hele sannheten. En like god forklaring på hva kriminalitet er, kan være at "*kriminalitet er det som til enhver tid defineres som kriminelle handlinger*" (Christie 1982). Vi skal utdype dette litt nærmere. Mange avvik sees på som private eller irrelevante i forhold til kriminalitet - selv om de er til skade for omgivelsene. Fysisk avstraffelse av barn, kvinnemishandling og seksuelle overgrep begått innenfor familien er eksempler på dette. Andre eksempler er miljøkriminalitet og økonomisk kriminalitet. Det er først de siste åra at disse områdene har kommet på politiets dagsorden.

I de senere årene har det også vært økende fokusering på det som kan kalles **hverdagskriminalitet**. Med dette siktes det til hærverk, innbrudd, tyveri, vold og andre kriminelle handlinger som folk konfronteres med i sin hverdag. Kampen mot hverdagskriminaliteten har de siste årene vært fokusert i media og omtalt i politiske debatter både sentralt og på kommunalt nivå.

Kriminalitet er med andre ord et begrep som utvikles i tett samspill med det samfunnet til enhver tid oppfatter som kriminelle handlinger. Lovverkets utforming og bruken av lovverket påvirkes over tid av samfunnets oppfatning av hvor grensene for lovlig atferd går.

Kriminalitet blir oppfattet som samfunnsskadelige aktiviteter av de aller fleste mennesker. Høy kriminalitet i et samfunn betyr at store grupper i befolkningen er utsatt for overgrep, og på den måten får de sin velferd og livskvalitet redusert. Vold og skadeverk har først og fremst negative konsekvenser for ofrene, men medfører også store kostnader for samfunnet og for lovbyterne selv.

Det er vanskelig å si hvor mye kriminaliteten koster. Et utvalg bestående av folk fra Justisdepartementet og Norges forsikringsforbund har forsøkt å beregne de materielle kostnadene, og antyder en sum omkring 20 milliarder kroner. For å sette dette litt i perspektiv viser utvalget at tradisjonell vinning beløp seg til 3 milliarder, og skatteunndragelser eller det som kalles for "svart sektor" til 12 milliarder i 1989. Utrygghet og angst er kanskje en av de største omkostningene ved kriminalitet. Å føle at man står i fare for å bli utsatt for vold eller tyveri kan føre til angst og utrygghet. Undersøkelser viser at det ikke nødvendigvis er en slik sammenheng. Vi kjenner til at gamle holder seg inne om kvelden av redsel for å bli utsatt for en forbrytelse. Her må massemedia ta på seg endel av skylden for at angst for kriminalitet er så utbredt i befolkningen. Undersøkelser viser at de som er mest utsatt for kriminalitet, ikke nødvendigvis er de som har størst angst. De som ikke er i faresonen, er ifølge undersøkelser mest engstelige (Olaussen 1983, Balvig 1978). Media-påvirkning forklarer mye av dette.

1.2 Hvem begår kriminelle handlinger?

Både kriminalstatistikken og kriminologiske studier viser at de som begår lovbrudd i Norge, er unge menn uten utdanning som bor i byene. Christie (1982) viser hvilke trekk som er karakteristiske for de norske lovbrøytene:

- De er menn
- De er unge
- De er skoletapere
- De er sosiale tapere
- De kommer fra byene

Hvis vi tar hensyn til mørketall, anmeldelsespraksis og kontrollintensitet fra politiets side, er det likevel mye som tyder på at det er en liten gruppe av befolkningen som står for majoriteten av den tradisjonelle kriminaliteten (tyveri, hærverk, gatevold, narkotikalovbrudd osv.). Både gjennom svenske og danske undersøkelser har vi fått kunnskap om dette (Balvig 1981). I Sverige fant man at det var 1% av befolkningen som sto for 50% av lovbruddene (Wickstrøm 1990).

De er menn

Ifølge kriminalstatistikken er lovovertrederne ung menn uten utdanning fra byene. Kvinner begår bare en liten andel av kriminaliteten. Ifølge statistikken er det 11% kvinner som siktes årlig, mens tallene fra forrige århundre viser et helt annet mønster. Da tilhørte kvinnene i langt større grad lovbrøytene. I 1870 var hele 22% av lovbrøytene kvinner. Det skyldes datidens definisjon av sedelighetsforbrytelser som innebar både ekteskapsbrudd, ulovlig samliv, barn med forskjellige partnere, fosterfordrivelse og prostitusjon. Det viser bare det vi har vært inne på tidligere, at definisjoner av kriminelle handlinger endrer seg over tid. I dag har vi ca. 2.300 fanger i norske fengsler og av dem er 50 - 60 kvinner.

De er unge

Høyest kriminalitet finner vi i ungdomsgruppa 18 - 20 år. Gruppen lovbrøytene mellom 14 - 17 år har økt. Det viser at ungdom oftere enn andre kommer i kontakt med rettsvesenet. Det kan komme av at de faktisk begår flere kriminelle handlinger eller at deres lovbrudd er mer *synlige* enn andres. Ifølge statistikken avtar den kriminelle aktiviteten med alderen.

De er skoletapere

En rekke undersøkelser viser en klar sammenheng mellom å bli registrert som lovbrøytet og å klare seg godt eller dårlig på skolen. Skolen kan være en sosialiserende faktor. De som faller fra på skolen, faller lett utenfor og blir dårligere integrert i samfunnet. Statistikken viser at det er høyere kriminalitet blant tenåringer med avbrutt skolegang. Høyest er den blant de som verken har arbeid eller er under utdanning.

De er sosiale tapere

Hvis vi ser på fangebefolkningen, finner vi en overrepresentasjon av folk fra arbeiderklassen. Det finnes også folk fra det øvre sosiale sjiktet i norske fengsler, men det er unntaket. Kåre Bødal (1982, 1989) som er forsker i Justisdepartementet, har gjentatte ganger påvist at gjengangerne i norske fengsler (nesten 50% av de innsatte) både familiært og sosialt lenge har vært sterkt avvikende allerede før de kom i kontakt med fengslene. De fleste har en familiebakgrunn og oppvekst som er preget av rusmisbruk, vanskjøtsel, vold og mishandling. Dette er viktig kunnskap for dem som skal forebygge og hindre kriminalitet.

De kommer fra byene

Byene leder når det gjelder kriminalitet. Større byer og sentra fører med seg en rekke negative faktorer. Mange hevder at primærkontrollen, den kontrollen som skjer gjennom det daglige samværet, lett forsvinner i bysamfunnet. Det er denne kontrollen som ofte erstattes med andre kontrollører i storbyen (politi, vaktelskaper, sosialarbeidere osv.). Mange vil hevde at denne kontrollen ikke har den samme forebyggende karakter som primærkontrollen (Christie 1982). Andre vil si at det ikke er noe enten eller, men et både og.

Undersøkelser fra storbyutviklingen i andre land viser en klar sammenheng mellom urbaniseringsgrad og kriminalitet. Men vi bør likevel ikke falle for fristelsen å forherlige småbyen. Det er mange som har fått nok av småbyens forbannelse, og som rømmer til byen. Det "alle vet om alle" kan sees som en fordel fra et kontrollsynspunkt, men den kan også skape snevre grenser for livsutfoldelse, noe som igjen kan føre til kriminalitet. Utfordringen er å bidra til en positiv sosial kontroll uten at det fører til jantelov og sneversyn.

1.3 Konsekvenser av hverdagskriminalitet for boligområdene og den enkelte beboer

I denne sammenheng er det først og fremst **opplevelse av utrygghet og angst i forbindelse med hverdagskriminalitet der folk bor og ferdes** vi er opptatt av. Vi vet at dette for noen grupper kan føre til isolasjon og ensomhet. Det innskrenker folks utfoldelse og det kan bidra til reduksjon av sosialt nettverk. Dette kan igjen redusere tilhørighet til miljøet og føre til at de som ser muligheten til det, flytter ut. Dette kan føre til ustabile sosiale miljø lokalt.

I områder med hærverk, vold og annen kriminalitet vil det spre seg en angst og utrygghet. Dette vil skje kanskje først og fremst gjennom de oppslag media står for. Ofte er det slik at media fokuserer sterkt på stedsnavn når det dreier seg om et område med dårlig rykte fra før av. Et eksempel er det mordet som for noen år siden skjedde i en drabantby i Oslo. Mordet ble omtalt i pressen som "Romsåsmordet" med drabantbyens stedsnavn knyttet til. Området blir et symbol på dårlig og farlig miljø. Det får et stigma som igjen kan føre til angst og utrygghet. Det påvirker også omsetningsverdien av boligene og folk investerer i vedlikehold. Det påvirker videre hvem som blir boende og hvem som flytter ut. Hele det sosiale og fysiske miljø blir preget av dette over tid. Områder med "belastet" mediabilde eller på annen måte dårlig omdømme har en tendens til å forslummes. En slik forslumming kan gå fort dersom det ikke gripes inn.

I en undersøkelse Byggforsk har gjort i ett av drabantbysentrene hevdet de som hadde brukt senteret siden innvielsen at senteret forfalt etter et halvt år. Belysningen ble knust, benker ødelagt, teglstein brutt opp, dører knust, utsmykning ødelagt osv. Det spredde seg raskt en oppgitt holdning og forfallet akselererte. (Rapport i serien Bomiljøstudier, NBI. Under arbeid, foreligger i utkast.)

For den enkelte vil et slikt utrygt miljø påvirke hvor du ferdes og når du ferdes ute. Låser og kontroll blir viktig. For gamle kan det bety nedsatt aksjonsradius og mindre sosial kontakt. For familier med små barn kan det bety engstelse og uro og mer behov for tett oppfølging og strenge regler knyttet til lek ute. Det går ut over den viktige frie leken. I utrygge samfunn går barna på "organiserte fritidsaktiviteter" mer enn de driver fri lek. Det å vokse opp i et område med angst for hverdags-kriminalitet kan bidra til en dårligere start i livet for disse barna enn for barn i trygge områder.

For familier med ungdom betyr det ofte kontinuerlig engstelse for at de unge skal komme bort i gjenger eller miljøer som er kriminelt belastet. For de lokale offentlige institusjonene, f.eks. skolene, betyr det store "tilleggs"-oppgaver for lærere og medelever dersom skolen ligger i områder med mye kriminalitet og hærverk.

Hverdagskriminaliteten i et område påvirker alle grupper. Over tid påvirkes hele områdets status og beboernes bilde av eget boområde. Dette er et alvorlig problem fordi det bidrar til å forsterke ulikhetene mellom grupper i samfunnet. Dette gjelder særlig barn og ungdom. Oppvekstvilkårene blir så ulike at det bryter med sentrale nasjonale mål om like muligheter til vekst og utvikling for alle.

Kriminalitetsforebygging eller trygghetsskapende arbeid

Vi kan ikke gjennom den typen forebyggende arbeid som her drøftes, rette opp konsekvensene at vi lever i et samfunn der oppvekstvilkårene er ulike og gir ulike muligheter til vekst og utvikling. I de seinere årene har det særlig i byene skjedd en markert tendens til segregering. Storbyforskningen ved Norsk institutt for by- og regionforskning viser økende sosio/økonomisk ulikheter mellom geografiske områder i storbyene. (Brevik, Ivar - rapporter i NIBRs rapportserie om dette tema.)

Det er ikke tilfeldig hvilke områder som rammes av høy hverdagskriminalitet. På tross av dette har det vist seg nyttig å drive forebyggende arbeid og i mange tilfelle regelrette snuoperasjoner for å demme opp for videre negativ utvikling. Vi har eksempler på at områder har gjort slik og at de langt på veg har klart å endre områdets status og påvirke beboernes eget bilde av området. Det er slike prosesser dette heftet skal handle om. Det handler vel så mye om trygghetsskapende arbeid som om kriminalitetsforebygging. Det handler om å redusere angst, utrygghet og resignasjon i et område. Det handler om måter å bygge opp identitet og selvfølelse på i belastede områder. Det handler om opplevelse av kontroll med egen situasjon og at det nytter å engasjere seg.

2. BOMILJØ SOM ARENA FOR TRYGGHETSSKAPENDE ARBEID I BOMILJØET

2.1 Hva legger vi i begrepet bomiljø?

Med begrepet sikter vi til:

- de fysiske omgivelsene (materiell struktur)
  - befolkningen i et område (individ og grupper)
  - de sosiale systemene (normer, regler, institusjoner og sosiale aktiviteter)
- (Ås, 1971)

De fysiske omgivelsene omfatter menneskesskapte og naturgitte omgivelser som f.eks. bygg og anlegg, kommunikasjonsnett, utearealer, beplantning, utstyr, friområder og landskap tilknyttet. De fysiske omgivelsene betyr mye for helhetsopplevelsen av et bomiljø. De har en betydning som praktisk funksjonell ramme og som redskap for våre aktiviteter og gjøremål. De har symbolverdi og gir signaler om hvem vi er, vi som bor i boligområdet.

Befolkningen i et område omfatter de som bor og arbeider i området eller som ferdes i området av andre grunner. Befolkningssammensetningen i et område er viktig. Det står stadig i fokus når bomiljø drøftes. Eksempler på dette er drabantbyene som i etableringsfasen hadde stor overvekt av barnefamilier, utkantgrrender som ofte har stor overvekt av eldre, sentrums-bydeler i Oslo som har høy andel hushold med etnisk bakgrunn fra fjerne land osv. Det er en vanlig forestilling blant planleggere at et område bør ha en variert befolkningssammensetning. Dette begrunnes på flere måter. Det viktigste er at etterspørselen etter offentlige tjenester vil bli jevnere. På den annen side framholdes det ofte i undersøkelser at det oppleves som en fordel at det er "flere i samme situasjon som oss i området". Det er praktisk med hensyn til samarbeid og kan skape samhold. Det faktum at Norge i dag i svært mange bomiljø har høy andel og noen ganger overvekt av etniske minoriteter representert, har satt denne såkalte "ghetto"-diskusjonen i fokus.

De sosiale systemene i et område er mindre synlige men like viktige for opplevelsen av miljøet som den rent materielle struktur. Her sikter vi både til normer og regler av formell og uformell art. Foreningsliv, borettslag, velforeninger, sosiale institusjoner som barnehager og skoler og organisasjoner som idrettslag og musikkorps er en del av det sosiale systemet i et nærmiljø.

Bomiljøet kan for vårt formål beskrives som samspill mellom disse tre forhold; de fysiske **omgivelsene**, befolkningen og de sosiale systemene. Det er nettopp helhetlige framgangsmåter for å drive trygghetsskapende arbeid i bomiljø og lokalsamfunn vi prøver å beskrive her.

2.2 Bomiljøet utgjør den daglige arena for mange mennesker

Bomiljøet er en viktig arena for oppvekst og for utøvelse av dagliglivets gjøremål for de aller fleste mennesker. Bomiljøets utforming betyr mye for de grupper som av ulike grunner tilbringer mye av sin tid i boligområdene. I de senere årene er det fokusert sterkt på hvor

dårlig samfunnsplanleggingen har fungert i forhold til husholdningens organisering i hverdagslivet. Bolig, omsorg og arbeid er splittet i tid og rom. Mange hushold hevder at de er rene transportbedrifter i den perioden de har skolebarn med mye fritidsaktiviteter

Bomiljøet er i alle tilfelle viktig for opplevelse av egen identitet. Det stedet du bor og vokser opp får en spesiell betydning for deg som menneske - det blir en viktig del av din identitet. Det betyr mye for den enkelte og for hushold å ha et positivt forhold til sitt bomiljø.

Boligområdenes sosiale liv har i etterkrigstiden og fram til 70-tallet i stor grad vært basert på de hjemmевærende kvinnene og barna. Når så kvinnene har gått ut i arbeidslivet, er mange boområder blitt tømt for aktiviteter og sosialt liv om dagen. Mangel på arbeidsplasser og lokal virksomhet gjør at mange bomiljøer blir liggende øde og forlatt på dagtid. Skolene og barnehagene representerer livet på dagtid.

Studerer vi f.eks. Brueghels bilder fra middelalderen, ser vi myldrende liv på torget. Noen er i arbeid, noen leker, noen spiser, noen har fri og gjør ingenting. Fritid, arbeid, lek og samvær skjer på samme område, på torg og streder, og barn og voksne befinner seg på samme territorium. Sammenlikner vi dette bildet med vår egen moderne tilværelse, ser vi at livet er organisert på en helt annen måte. Fritid og arbeid er skilt i tid og rom. Mange fritidsaktiviteter foregår også utenfor bostedet. Innkjøp og handel har etter hvert forflyttet seg bort fra de nære omgivelser til store varehus andre steder. En slik organisering av dagliglivet har betydning på flere nivåer. Det at vi har tømt boligområdene for folk og øker sjansen for ensomhet, tyveri og hærverk. En annen og viktig dimensjon er at bilen, som både er forurensningskilde og farlig redskap, nærmest er blitt et nødvendig onde. Fler og fler skaffer seg en bil for å få hverdagen til å henge sammen. En utvikling fra "husmorfamilien" til et familiemønster med begge foreldre i lønnet arbeid, krever ikke bare en ny utforming av arbeidstid. Kravet til institusjoner utenfor familien eller i nærmiljøet vil også endres. Transportbehovene endres osv.

Undersøkelser viser også at sosialt nettverk er viktig for helse og opplevelse av livskvalitet. Sosial isolasjon og mangel på nettverk har konsekvenser såvel for den psykiske som fysiske helsen. Det lokale, sosiale nettverket spiller ulike roller for ulike individ, grupper og områder. Vi vet at det i noen områder for noen grupper spiller en stor sosial og velferdsskapende rolle. Mange grupper er avhengige av nærmiljøet/bomiljø for å utvikle sosialt nettverk. Vi vet at det andre steder for andre grupper betyr mindre. Undersøkelser av nabokontakt og gjensidig bistand i urbane områder viser at folk flest har sine venner og slekt utenfor området. Kontaktene i nærmiljøet vil også avhenge av livsfase.

Det nære miljøet kan stå for sosialt feste og tradisjon, støtte og hjelp. De fleste har også personlig erfart betydningen av å ha gode naboer og venner. Hjelp og tjenester utveksles enklest mellom folk som bor nær hverandre. Mye tyder på at det framover vil få en viktigere sosialpolitisk rolle. Det offentlige kan ikke erstatte de funksjoner et godt bomiljø fyller. Den norske velferdsstaten har nådd grensen for sin yteevne på mange områder. Det er en antakelse at et godt lokalmiljø kan bidra til å forebygge problemer som ellers vil medføre store offentlige utgifter. Vi må finne nye veier for å løse de problemer som er, og forebygge nye som utvikler seg.

2.3 Trygghetsskapende arbeid i bomiljøet - en utfordring som går på tvers av fag og sektorer

Mange profesjoner, organisasjoner, sektorer og institusjoner innenfor offentlig tjenesteyting ønsker å dreie deler av sin virksomhet mer mot forebyggende arbeid. Både politi, skole, helse- og sosial og kultur og fritidssektor er idag opptatt av å arbeide kriminalitetsforebyggende. De lykkes best som klarer å arbeide på tvers av sektorer og fag. De ulike tjenestene har ulike virkemidler og ulike ideer til tiltak. Dersom dette koples i helhetlige framgangsmåter er sjansene for å lykkes tilstede. Det er også et vilkår for å lykkes at det skjer en **kopling mellom private ressurser og det som offentlige tjenesteytere rår over**. Foreldre, barn og ungdom selv og ikke minst lokale organisasjoner må aktivt med i arbeidet.

Et tredje viktig vilkår er at det arbeides med et tidsperspektiv for tiltakene som gir rom for **langsiktige endringsprosesser**. Trygghetsskapende arbeid tar tid og bør ideelt sett være en **kontinuerlig og integrert del av ulike sektorer og tjenesters langsiktige samarbeid**.

Det kan allikevel være nyttig å organisere dette arbeidet i konkrete prosjekter. Det gjelder særlig når det er nytt for deltakerne. Det kan da være nyttig å bygge opp en prosjektorganisasjon, sette av egne ressurser og markere en tidsavgrønsing for prosjektarbeidet. Prosjektorganisering stimulerer til nytenking og gir noen frihetsgrader som kan være nyttige når ulike parter skal samarbeide om et nytt tema for første gang. Prosjektorganisering er imidlertid ikke en permanent løsning, men noe en velger dersom det er viktig med frihet og nytenkning og dette er vanskelig å få til i det løpende arbeidet.

Det er som nevnt ofte svært mange samarbeidsparter i et bomiljø eller et lokalsamfunn som arbeider med forebygging. De mest aktuelle er:

- Borettslag, velforeninger, foreldregrupper og lokale frivillige organisasjoner på den private siden.
- Helsesektor, sosialsektor, barnevernet, ungdomsarbeidet, skolen, kultur/fritidssektor på den kommunale siden er selvsagte, men også teknisk sektor bør være med.
- Politiet på den og arbeidsmarkedsetaten på den statlige siden.
- Forsikring, vakselskaper, handelsstand, transportselskaper på den næringsdrivende siden.

Som vi ser er det mange ulike faggrupper og forståelsesformer, kunnskaper, ideer og erfaringer som er representert og som også kan være nødvendig for å få til varige positive endringsprosesser.

For å gi samarbeidet retning og oppfølging bør **pådriveransvaret** i utviklingsarbeidet plasseres klart og **kontaktpunktene** etableres i alle deltakende organisasjoner. Helhetlig tilnærming og samordning av ressurser og tiltak er nødvendig for å lykkes idet trygghetsskapende arbeidet rettet mot bomiljø.

3. KONKRETE TILTAK SOM KAN INNGÅ I TRYGGHETSSKAPENDE ARBEID

Vi pekte i punkt 2 foran på at et bomiljø kan forstås som bestående av fysiske omgivelser, befolkning og sosiale strukturer. Det er selvsagt samspillet mellom disse som er viktig. I dette punktet skal vi kort gjennomgå endel helt konkrete tiltak som kan inngå i et trygghets- skapende arbeid. Dette er tiltak som isolert sett ikke vil ha stor effekt, men som koplet sammen i helhetlige framgangsmåter vil kunne lykkes.

3.1 Tiltak knyttet til de fysiske omgivelsene i området

Kvalitet i omgivelsene er viktig. Områder som bærer preg av at det er nedlagt arbeid for å gjøre de vakre, med **god kvalitet, solide materialer og gjennomtenkte funksjoner** er mindre utsatt for hærverk. Lysten til å ta vare på, ta ansvar og forebygge ødeleggelse stimuleres. Det vil si at et område som vil forebygge hærverk og ødeleggelse kan satse på en **estetisk opprustning** som ett av flere tiltak.

Det må imidlertid samtidig organiseres et **godt vedlikehold**. Et område vil alltid være utsatt for noe ødeleggelse. Hvis dette får stå ureparert er dette et signal om at: "her kan det ødelegges - ingen bryr seg". Det er erfaringer fra større borettslag som går ut på at raskt vedlikehold reduserer hærverk.

Boligområder bør ha **klare avgrensninger og markeringer av grenser** for beboernes kontroll. Hvis ikke vil det vanskelig utvikles områdebevissthet hos beboerne. Med klare ansvarsforhold og områdebevissthet vil beboerne lettere kunne "bry seg om" sitt området. De vil kunne være med og utøve den uformelle kontrollen i området som er nødvendig for tryggheten.

I konsentrerte blokkområder, f.eks. i høyblokker kan det være svært mange som deler felles fasiliteter. Det kan f.eks. være svært mange som deler samme oppgang, heis, vasker og garasjeanlegg. I slike tilfelle blir det vanskelig å utvikle uformell sosial kontroll. Det er umulig å vite om en person "hører til" eller ikke. Du kjenner ikke alle du deler garasjeanlegg med osv. Det er vanskeligere "å bry seg".

Planleggere av boligområder idag er opptatt av å bygge inn en viss kontroll i bebyggelsesplanene og i bygningenes utforming. Det arbeides bl.a. med å nyansere en gradvis overgang mellom:

- **private arealer** knyttet til det enkelte hushold,
- **halvprivate arealer** som danner overgang mellom boligen og de mer offentlig tilgjengelige areal,
- **halvoffentlige areal** som f.eks. kan være bolignære arealer tilgjengelig for alle beboere og besøkende og folk som skal bruke området.
- **offentlige areal** som rommer ferdsel og opphold for hvem som helst.

Når etablerte områder skal fornyes tilstrebes ofte det samme. Det arbeides med markering av eierforhold og av overgangen mellom offentlig og privat eiendom. Det kan f.eks. bety at et

blokkområde får forhager, halvprivate hager, gjerder og porter som markerer at "nå er du inne på vårt område". Det kan brukes farger og materialer for å bryte anonymitet og markere "her bor vi".

'Mest utsatt for ødeleggelse er **"eierløse" hus, ting eller arealer**. Avskilte biler, tomme hus, ingenmannsland eller fellesarealer som ingen vedlikeholder er typiske eksempler. Dette gjelder også bygninger og arealer med sterkt tidsavgrenset bruk. Folketomme områder er utsatt for hærverk og kriminalitet. Sentrumsområder uten boliger - der alt er stengt, er et eksempel.

Arealer som har **allsidig bruk og er godt bearbeidet** kan vi ofte oppleve at folk bryr seg om og passer på.

Hvor vegene går er viktig, både fotgjengerstier, gater og bilveger. Langs ferdselsårer som er mye brukt er risikoen for å bli sett stor. Ferdselsårer som ender blindt gir dårlige rømmingsmuligheter for en innbruddstyv. På samme måte vil **god belysning** gi oversikt og skape større trygghet.

Slike hensyn tas vanligvis ikke ved planlegging av boligområder. Men endel fornyelsesprosjekter i etablerte områder, særlig i Danmark har arbeidet systematisk med en rekke av disse tiltakene. Alt dette er tiltak som tilsammen kan styrke områdebevisstheten, øke trygghetsopplevelsen og forebygge ødeleggelse og innbrudd. Det kan stimulere en lokal "bry-seg-om"-kultur som idag er mangelvare i mange områder. (Alpass, 1983)

Andre tiltak i forebyggingsarbeidet av en litt annen type er slike som gjør det vanskeligere rent fysisk å gjøre innbrudd eller drive ødeleggelse. Eksempler her er dirkefrie låser, alarmer, merking av gjenstander, gjerder, flombelysning, TV-overvåking o.lign.

3.2 Tiltak knyttet til befolkningen i området

Det nytter ikke bare å gjennomføre tiltak knyttet til fysiske omgivelser. Det finnes en rekke eksempler på storstilte planteaksjoner, opprydningsaksjoner og estetiske opprustningstiltak som ikke har ført til noen endring i holdningene og atferden lokalt. Utvikling og bred forankring av områdebevissthet er nødvendig. Dette må skje gjennom lokalt mobiliseringsarbeid. Barne og ungdom, foreldre osv. må delta aktivt i endringsarbeidet. Bred deltakelse er nøkkelordet her. Det er lettere å mobilisere til aktiv deltakelse der beboerne har opplevet hærverk, og innbrudd som et problem som de vil gjøre noe med. Det er ikke lett der en skal gå inn å være "føre var". Skal du mobilisere folk til møter eller dugnader eller lignende felles tiltak er det flere måter å gå fram på. Et generelt råd er å benytte flere fremgangsmåter parallelt. Da kan flere ulike grupper mobiliseres.

Bruk av skriftlig materiell

Ulike former for invitasjoner, brosjyrer, skriftlige oppslag, brev hjem, lapp i postkassen osv. er vanlige metoder. Det er også helt nødvendige metoder for å nå bredt ut. Disse kan imidlertid ikke stå aleine. Skriftlig materiell har en tendens til å havne i søplebøtta sammen med all reklamen.

Bruk av telefon

Dersom du kjenner de du skal mobilisere eller de kjenner deg eller kopler deg til noen de kjenner, kan du benytte telefonen i mobiliseringsarbeidet. Dette er selvsagt mer tidkrevende (og kostbart), men er effektivt, gjerne i kombinasjon med en skriftlig orientering. Det fine med en telefonsamtale er at det kan føres en dialog uten at du er tilstede fysisk i stua til folk.

Ansikt til ansikt kontakt

Dette er helt klart den mest virkningsfulle mobiliseringsform, men også den mest tidkrevende. Ved å hilse på folk og presentere seg kan det etableres tillit. Det er lettere og skreddersy motivasjon og argumentasjon for hvorfor det er viktig at nettopp den personen kommer og deltar. Dersom det er flere til å mobilisere kan en dele området mellom seg.

Bruk av etablerte nettverk

Når den lokale organisasjonen er utviklet finnes det ofte personer som kan fungere som kontaktpersoner, videreformidlere osv. Dette nettverket brukes da i arbeidet med å mobilisere.

Mobiliser til konkrete oppgaver

Det er lettere å mobilisere til konkrete avgrensbare oppgaver enn til uoversiktlige forpliktelser knyttet til drift.

Mobiliser til noe folk kan

Det er viktig å mobilisere folk til noe de kan enn til nye ukjente ting. Folk som ikke kan delta i tungt dugnadsarbeid kan kanskje bidra med kaffe og kaker. Ofte kan det være nyttig å kartlegge hva folk vil bidra med gjennom noen enkle spørsmål som f.eks. deles ut på et møte.

Mobilisering og remobilisering

Mobilisering er ikke gjort en gang for alle. Det er en kontinuerlig utfordring i lokalt utviklingsarbeid. Det må gjentas og fordeles på flere aktive etter hvert.

3.3 Tiltak knyttet til de sosiale strukturer i området

Områder som har **gode og varierte sosiale møteplasser** der sosial kontakt kan etableres og opprettholdes har større muligheter til å forebygge kriminalitet. Vi ser ofte at prosjekter som vil starte forebyggende arbeid starter med å etablere nye "møteplasser". Det kan være klubblokaler, kafe, allaktivitetshus eller lignende.

Områder som har **aktive frivillige organisasjoner** har også et stort fortrinn i det forebyggende arbeidet. Det betyr at det er etablerte organisasjoner å spille på. Ofte er det slik at frivillige organisasjoner ikke når fram til de som er utøvere av hærverk og småkriminalitet i et område. Det har vist seg fra forsøk at de kan være med å bygge opp nye typer tiltak som kan fange opp også de som tidligere har falt ut av de organiserte aktivitetene. Motoraktiviteter og annen aktivitet knyttet til spenning, mestring av fart o.lign. er eksempler på dette. Her er frivillige organisasjoner med mange steder og bistår med utstyr, lokaler eller instruktører.

Trygghetsskapende arbeid betyr på lengre sikt at alle i området må involveres. Dersom det blir fordelt oppgaver til alle grupper vil det medvirke til økt ansvarsfølelse og **områdebevissthet**. Ungdomsvakten/ungdomspatroljer er eksempler på dette. Her går ungdom inn og bidrar aktivt til å opprettholde "ro og orden" i et område. Den uformelle sosiale kontrollen i området er viktig. Hvis folk kjenner hverandre og har et positivt forhold til området vil det gjerne utvikle seg en positiv utformell sosial kontroll. Det betyr at ungdom som foretar seg noe ulovlig først blir irettesatt eller møtt med grenser av den uformelle sosiale kontrollen. I områder der denne ikke er utviklet vil ofte politiet være de første som setter grenser.

I noen områder har lokale organisasjoner, borettslag eller velforeninger engasjert **lønnet vakthold** (Securitas eller lignende). Disse samarbeider med politi og beboere om trygghetsskapende arbeid.

Bomiljø med **lokale foreninger som har områdets ve og vel som formål** (f.eks. velforeninger, grendeutvalg, borettslag osv.) står sterkere rustet i forebyggende arbeid. Slike foreninger kan ofte tjene som pådrivere for det lokale utviklingsarbeidet. Der slike organisasjoner ikke finnes starter ofte et lokalt utviklingsarbeid med å lage en slik forening.

Til slutt men ikke minst er de **lokale offentlige institusjonene** viktige medspillere i det forebyggende arbeidet. Skolen, barnehagene og fritidsklubbene er alle helt sentrale i dette arbeidet.

4. NOEN EKSEMPLER

I det følgende skal vi ganske kort nevne noen av de brede lokale utviklingsprosjektene som er igang eller som har pågått de siste årene. Alle prosjektene har hatt ulike typer småkriminalitet, vold og hærverk som en del av utgangspunkt for at arbeidet ble startet. Politiet har vært aktive medspillere i alle disse prosjektene. Noen steder er de med som initiativtaker, andre steder er de mobilisert til deltakelse underveis i arbeidet.

4.1 Søbstadmyra i Trondheim

I et borettslag i Trondheim med ca. 200 leiligheter har det siden 1982 pågått et omfattende utviklingsarbeid. Hovedformålet var å demme opp for en negativ utvikling av bomiljøet. Det var svært mye hærverk, stoffmisbruk og kriminalitet. Borettslaget hadde et dårlig rykte.

Trondheim kommune, Trondheim og omegn boligbyggelag og borettslaget gikk sammen om et forsøks- og utviklingsarbeid. De har mottatt statlig støtte fra flere departement, men i hovedsak Kommunaldepartementet og Miljøverndepartementet. Mye av tiltakene rettet seg mot barn og ungdom i risikogruppen. Både skole, borettslag, foreldre og ungdommer selv mener at arbeidet har lyktes. Det er idag et godt miljø, blokkene er rehabilitert, uteområdene er satt i stand og det er utviklet fellestiltak både for barn og voksne.

Prosjektet er evaluert og godt dokumentert fra flere hold. Dette prosjektet er godt egnet til å illustrere nødvendigheten av å satse både på fysiske og sosiale tiltak - samt å jobbe direkte med befolkningen. Det viser også at slike snu-operasjoner tar lang tid. Det er klare grenser for hvor mye de kan forsøres fram gjennom forsøksprosjekter.

Det er laget en video fra prosessen samt veiledningsmateriell som kan fåes ved Byggforsk: "Det Nytter" - formidlingspakke (video samt rapporter). Kontakt i Trondheim er TOBB (Trondheim og omegn boligbyggelag, telefon 07-50 16 50)

4.2 Prestestien i Bergen

Dette prosjektet ble startet/utløst med utgangspunkt i småkriminalitet og hærverk i borettslaget. Prestestien borettslag er Vestlandets største. Det var særlig stor utrygghet blant de gamle. Ungdom gjorde innbrudd hos de eldre og trakasserte dem på andre måter. Det hadde også vært andre svært vanskelige episoder i ungdomsgruppene. Borettslaget tok initiativ til et utviklingsarbeid der de samarbeidet med Bergen og omegn boligbyggelag og bydelsforvaltningen i Åsane. De fikk støtte fra kommunen og kommunaldepartementet.

Borettslaget oppnådde resultater på relativt kort tid i begge de målgruppene de hadde:

- eldre
- barn og ungdom.

Hærverk ble redusert og oppussingsarbeider ble startet. Det ble utviklet tiltak for barn og ungdom, men det som kanskje ble mest vellykket var Nærmiljøkafeen. Prosjektets tiltak og

samarbeidet med kommunen fortsatte etter prosjektavslutning. Prosjektrapporter er laget. Kontakt er Prestestien borettslag, Åsanē, Bergen.

4.3 Loddefjord i Bergen

Loddefjord bydel i Bergen har store boområder med konsentrert høyhusbebyggelse. Disse områdene ble hengt ut i pressen som "narko-reir" osv. De lokale krefter, borettslag, kontaktutvalg, skoler m.fl. tok kontakt med hverandre og ville gjøre noe. Bergen kommune sentralt hadde da gode erfaringer fra Prestestien borettslag i Åsane og ville prøve et bredere, desentralisert tverretatlig nærmiljøprosjekt for å snu utviklingen og bedre oppvekstvilkårene. Prosjektet er initiert og planlagt av Bergen kommune sentralt. Den lokale helse- og sosialforvaltningen har ansvaret for gjennomføringen. Det er finansiert av Bergen kommune med tilskudd i hovedsak fra Miljøverndepartementet og Kommunaldepartementet. Arbeidet pågår enda - men skal avsluttes som forsøksprosjekt i 1993.

De har i Loddefjord arbeidet spesielt med å fange opp utsatte barne- og ungdomsgrupper. Flere av tiltakene har klart dette. Prosjektet er bredt lagt opp og involverer borettslag, lokale organisasjoner, frivillige, skoler, barnehager, idretten, politiet osv. Mange ulike typer aktører samarbeider om felles mål. Høyst sannsynlig vil dette arbeidet videreutvikle seg også etter prosjektavslutning selv om det ikke på noen måte til nå har vært konfliktfritt. Prosjektet evalueres av Byggforsk. Noen av tiltakene er evaluert i 1992. Rapport kan fåes ved Byggforsk, boligforskningsavdelingen.

Kontakt er Loddefjord bydelsforvaltning, telefon 05-97 99 22

4.4 Ny giv - Romsås bydel/senterprosjekt Romsås

I Romsås bydel i Oslo har det i noen år pågått to parallelle prosjekter som har vært tett koplet til hverandre.

Romsås senter har hatt et eget utviklingsprosjekt for å få til en positiv utvikling i et senter som har vært plaget av småkriminalitet, stoffomsetning og fysisk forfall. Dette har skjedd i nært samarbeid med befolkning, politikere, forvaltning, politiet og tjenester i bydelen. Senterforeningen som organiserer leietakerne i sentrert og andre lokale organisasjoner og institusjoner har vært med. Fra 1993 overtar bydelen lokalt forvaltningsansvaret for senteret. Til nå har dette ligget sentralt i Oslo kommune. Mange positive tiltak er satt igang fra opprydningsaksjoner, reparasjoner og vedlikehold til fester for bydelen, strengere vakhold og frivillighetssentral. Rehabiliteringsplaner er igang både for senteret og for boligbebyggelsen.

Ny giv-prosjektet er bydelsforvaltningens eget utviklingsprosjektet. Her blir det satt inn tiltak rettet mot bydelens spesielle utfordringer. Hensikten er å rette tjenestene mest mulig inn mot bydelens behov. Kontaktperson er bydelsforvaltningen på Romsås, tlf.: 22 21 56 18.

Det er laget fem arbeidsrapporter underveis fra prosjektet. Disse er tilgjengelige ved Byggforsk.

4.5 Fjell bydel i Drammen

I Drammen kommune ligger bydelen Fjell som består av 4 store borettslag med høyhus og lavblokker. Her har det i en årrekke på 80- og 90-tallet pågått et lokalt utviklingsarbeid i regi av en lokal stiftelse "Fjellstiftelsen" der både kommunen og borettslagene var med.

Lederen for stiftelsen var også leder for det lokale utviklingsarbeidet. Arbeidet har vært fokusert på barn og ungdom, pensjonister og innvandrere. På det siste punktet er det først og fremst skolene som har vært aktive. Bydelen har i de siste årene hatt kommunale helse- og sosialtjenester utlokalisert. Disse setter igang en rekke forebyggende tiltak i samarbeid med stiftelsen og andre. Det er etablert en levedyktig ungdoms- og eldrekafe med verksted og andre tilbud. Det blir nå realisert et bydelshusprosjekt som beboerne har arbeidet med over lang tid.

Utgangspunkt for prosjektet var kriminalitet, hærverk og omsorgssvikt blant barn og ungdom i området. Også ensomhet og isolasjon blant de eldre har vært en utfordring. Idag er mellom 40% og 50% av beboerne innvandrere eller flyktninger med fremmedkulturell bakgrunn.

Utviklingsarbeidet på Fjell er finansiert av Kommunaldepartementet, Miljøverndepartementet og Sosialdepartementet. I bunnen ligger også store kommunale tilskott til stiftelsen og til enkeltaktiviteter. Det har skjedd en utstrakt ressurskopling lokalt for å få ting til.

Arbeidet er evaluert av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR). Rapport foreligger og kan skaffes fra NIBR.

Drammen kommune har tatt initiativ til en undersøkelse av kriminaliteten i to bydeler, Fjell og Konnerud. Arbeidet er under rapportering og vil bli publisert i 1993 fra Byggforsk.

Lokal kontakt er Fjellprosjektet, Tlf.: 03 - 81 14 85

4.6 Aksjon nærmiljø - Haugesund

Haugesund kommune har et prosjekt igang over 4 år (avsluttes i 1993.) Det er initiert fra "Fritidskontoret" i Haugesund kommune, støttet økonomisk av kommunen og tre departementer; Barne- og familiedepartementet, Miljøverndepartementet og Kommunaldepartementet.

Prosjektet har som mål å føre kulturaktiviteter tilbake til nærmiljøene i samarbeid med lokale organisasjoner. Det er lagt opp som en rekke lokale aksjoner og prosjekter som mobiliserer bredt. Det meste foregår i regi av velforeninger og borettslag. Det er etablert en rekke nye velforeninger. De lokale bydelshusene spiller en sentral rolle.

Prosjektet bidrar til å styrke kontaktflaten mellom lokale organisasjoner og den kommunale organisasjonen. Det tvinger også fram et sterkere samarbeid på tvers av sektorer i kommunen, selv om dette ikke går helt uten konflikter. Det arbeides nå i 1993 med planer for videreføring av arbeidet etter prosjektavslutning.

Prosjektet blir evaluert ved Byggforsk. Det er laget en underveisrapport om velforeningene. Prosjektrapport nr. 98.

Kontakt er Fritidskontoret, tlf.: 04 - 72 19 77

4.7 Holmlia vaktmestersentral og nærmiljøprosjekt

På Holmlia i den sørvestlige bydelen Søndre Nordstrand har Holmlia Vaktmestersentral tatt initiativ til et lokalt utviklingsarbeid. Prosjektet er finansiert av borettslagene, som er tilknyttet sentralen, av Kommunaldepartementet, Sosialdepartementet og Miljøverndepartementet. Vaktmestersentralen samarbeider med politiet og Securitas vaktsselskap om trygghetsskapende arbeid i området. De har også en egen prosjektleder knyttet til Vaktmestersentralen som arbeider med nærmiljøutvikling i samarbeid med befolkningen og bydelsforvaltningen. De tar opp tema knyttet til miljøspørsmål, opprydding og vedlikehold av fellesområder, spørsmål og tiltak knyttet til det at de er flere kulturer representert der, forhold for barn og ungdom osv. De mobiliserer bredt i området og setter mer langsiktige utviklingsprosesser igang.

Det trygghetsskapende arbeidet er evaluert gjennom en intervju-undersøkelse blant beboerne. Denne er publisert og tilgjengelig ved Byggforsk. Prosjektrapport nr.108. Kontakt lokalt er prosjektleder, tlf.: 22 75 11 70.

4.8 "Aksjonsplan Brumunddal" - Ringsaker kommune

Med bakgrunn i gjentatte eksempler på trakassering av innvandrere og flyktninger i Brumunddal fikk Ringsaker kommune en større bevilgning fra kommunalministeren for 1992 med løfte om fortsatte midler i en 3-årsperiode. Pengene skulle gå til en offensiv fra kommunens side for å få hele lokalsamfunnet "på banen" i felles bestrebelser på å få slutt på trakasseringer. Mange av tiltakene retter seg mot utsatte ungdomsgrupper. De frivillige organisasjonene er aktive og særlig den lokale spontane aksjonsgruppen som kaller seg "Brumunddal på nye veier" BPNV.

Kommunen har engasjert en prosjektleder som nærmiljøkonsulent. Han fungerer som pådriver for arbeidet og er administrativt plassert hos rådmannen i kommunen. Arbeidet er lagt opp på tvers av sektorer og forutsetter tett samarbeid mellom den kommunale organisasjonen og frivillige organisasjoner og aktive enkeltindivid.

Byggforsk har veilederansvaret i samarbeid med NIBR. Det er laget en projektrapport fra veiledningsarbeidet første år "Aksjonsplan Brumunddal, NBI 1993.

Kontakt er Ringsaker kommune, tlf. 065 - 41 955

4.9 Brede utviklingsprogrammer i regi av det kriminalitetsforebyggende rådet (KRÅD)

KRÅD har to brede utviklingsprogrammer igang. I begge disse står politiets rolle sentralt. Prosjektene er også forankret hos politiet i første omgang - og dernest sentralt i kommunen og ute i lokale organisasjoner. Vi bare nevner disse programmene kort til slutt fordi det er under arbeid egne rapporter om disse.

Programmet: Samordning av lokale tiltak i det kriminalitetsforebyggende arbeid blant barn og ungdom i kommunene (SLT-programmet).

Dette går ut på å stimulere til tettere samarbeid mellom politiet og ulike kommunale og fylkeskommunale sektorer for å få til en helhetlig tilnærming til kriminalitetsforebygging blant barn og ungdom. Arbeidet pågår i 7 kommuner; Bodø, Drammen, Haugesund, Meland, Sandnes, Skien, og Sund. De har også lignende framstøt igang overfor bydelene i Oslo. KRÅDs rolle har vært først og fremst å stimulere til et målrettet utviklingsarbeid lokalt. Dernest å bidra til kompetanseutvikling og erfaringsutveksling mellom kommunene på konferanser og ulike typer samlinger. Videre har de hatt noe stimuleringsmidler til den enkelte kommune. Det viktigste er kanskje på sikt at de har satt igang en evaluering av erfaringene med de ulike samarbeidsmodellene i 4 av de 7 kommunene. Denne vil bli rapportert i løpet av 1993 og tilgjengelig fra Byggforsk og KRÅD.

Kontakt KRÅD, tlf.: 22 34 55 95

Programmet: Utvikling av lokale nabohepsumråder

Dette går ut på å stimulere beboerne i et antall lokale områder til å gå sammen om trygghets-skapende arbeid. Politiet tar initiativ overfor lokale områder og prøver å få til en lokal utviklingsprosess der beboerne selv definerer hva de ønsker å sette igang. Politiets rolle er veiledende og støttende. Beboerne må drive arbeidet selv. Det satses på å etablere lokale koordinatorer som kan være pådrivere. Arbeidet veiledes og evalueres fra Byggforsk.

Underveisrapport ventes midtveis i 1993.

Kontakt KRÅD, tlf.: 22 34 55 95.

5. GENERELLE TREKK VED EKSEMPLENE

Det som går igjen i alle disse forsøkene er følgende:

5.1 **Utviklingsarbeidet skjer i et tett samspill med en rekke ulike typer deltakere**

Både kommune og lokale organisasjoner er involvert. Både statlige og kommunale etater er aktive. Fra statlig hold er det ofte politi og arbeidsmarkdesetat. Fra kommunen er så å si alle deler av forvaltningene trukket inn; helse, sosial og barnevern, kultur og fritid, ungdom, teknisk med park og friluft osv. Fra 3 sektor er f.eks. idrettsorganisasjoner, korps, velforeninger og borettslag med.

5.2 **Arbeidet går over flere år**

Det er ofte lagt opp som prosjekter som skal gå i 3-5 år. Dette gjør det mulig å utvikle nye arbeidsformer og prøve ut nye løsningsmodeller i praksis.

5.3 **Arbeidet har klar identifiserbar ledelse**

Det vil si at det er plassert et pådriveransvar et bestemt sted som alle aktive medspillere kan forholde seg til.

5.4 **Det mobiliseres bredt i lokalsamfunnet**

Det vil si ut mot grunnplanet i de deltakende organisasjonene og ut mot befolkningen i området generelt.

5.5 **Det skjer en tett interesse- og ressurskopling**

Det vil si at det arbeides med å avklare hva som er felles interesse og så koples ulike typer ressurser sammen for å få gjort noe med det som er i fellesskapets interesse.

5.6 **Det legges opp til interne læringsprosesser**

Det vil si at de erfaringer som gjøres underveis trekkes fram, bearbeides og danner grunnlag for kurskorrigeringer og nye ideer.

5.7 **Alle prosjektene satser bredt på flere ulike typer tiltak parallelt**

De satser på fysiske forbedringer av omgivelsene - som oppussing, opprydning, forskjønnelse og nybygging.

De satser på utvikling av de sosiale organisasjoner - som revitalisering av organisasjoner "i dvale", etablering av nye organisasjoner, utvikling av sosiale nettverk og møtesteder der folk kan knytte kontakter.

De satser på tiltak rettet mot bestemte individ og grupper - som f.eks. ungdomsgrupper med tendenser til uro og småkriminalitet, eldre som opplever utrygghet, arbeidsledige, innvandrere osv.

Erfaring tilsier at det er nødvendig med en slik bred tilnærming for å få stabile endringsprosesser igang.

5.8 Politiet får ny rolle

I denne typen lokale utviklingsprosjektet får politiet nye roller. I tillegg til den formelt kontrollerende funksjon utvikler de her samarbeid med bl.a. helse- og sosialsektoren som de tradisjonelt har hatt klare grenser i forhold til.

Dette har både sterkt positive sider og sterkt problematiske sider. Det positive er at politiet får kanalisert sin lange og brede erfaringer med barne- og ungdomskriminalitet inn i et samarbeid omkring forebygging. Den skjer en generell kunnskapskopling mellom fagfolk med ulik utdanning og ulike erfaringer.

Det problematiske er selvsagt at et økt samarbeid kan føre til økt integrasjon mellom profesjoner som i utgangspunktet har helt ulike funksjoner i forhold til enkeltpersoner i samfunnet.

Dette har vært sterkt diskutert i forbindelse med SSP (samarbeid skole, sosial sektor og politi) i Danmark. Her hjemme har bl.a. professor Thomas Mathisen pekt på det problematiske ved denne tette kontakten mellom "kontrollapparat" og "hjelpeapparat". (se sosionomen nr.4-88, Randi Kveine- intervju med Thomas Mathisen). Utfordringen må være å utvikle samarbeidsformer som ikke gjør grensene mer utydelige, men som tvert imot spiller på ulikhetene og drar nytte av disse i felles bestrebelser på å redusere kriminalitet blant barn og ungdom og øke tryggheten i boligområdene.

6. HVORDAN VITE OM ARBEIDET HAR NOEN VIRKNING?

Når det satses på utviklingsarbeid over flere år med kriminalitetsforebygging eller økt trygghet som mål, er det viktig å tenke igjennom helt fra start hvordan arbeidet skal vurderes. I lengden vil det selvsagt være utilfredsstillende å bare sette igang nye tiltak uten å se nærmere på virkningen av disse. Mange ønsker å gjennomføre en kartlegging av kriminaliteten før arbeidet settes igang for så å se om den synker mens arbeidet pågår. Kommunen og politiet vil vite noe konkret om hvilke effekter dette arbeidet har. Tiltak koster, og da er det viktig å få vite noe om dette arbeidet har noen verdi. Da er det relevant å spørre om tiltakene har noen effekt på kriminalitetsutviklingen. Men er det i det hele tatt mulig å måle slike effekter?

For å kunne si noe om effekter, må vi også kunne si noe om tilstanden i utgangspunktet. I kommuner hvor kartleggingsundersøkelser tidligere ikke har blitt gjennomført, vil det derfor være behov for råd når det gjelder hvordan en best kan kartlegge omfanget av kriminalitet. Vi skal her bare ganske kort nevne noen hensyn som bør tas.

6.1 Om kriminalstatistikken

Først litt om kriminalstatistikken. Denne statistikken er bygget opp ved hjelp av opplysninger fra to forskjellige nivåer i strafferettssystemet.

Forbrytelsesstatistikken som baserer seg på opplysninger om forbrytelser som politiet har etterforsket ferdig, og om de lovbruterne som politiet mener har begått en forbrytelse.

Reaksjonsstatistikken bygger på resultatet av den strafferettslige behandlingen av sakene, på opplysninger om straffereaksjonene som bestemmes av påtalemyndighet og domstoler. Alt dette finner vi i *Kriminalstatistikken*.

Grunnlaget for kriminalstatistikken er opplysninger som hentes inn ved hjelp av skjema som fylles ut av politiet, og som sendes videre til Statistisk Sentralbyrå (Høigård og Balvig 1988).

Men hvor god er kriminalstatistikken når det gjelder å gi oss svar på det vi ønsker å måle? Spørsmålet er hvorvidt statistikken er *pålitelig* (reliabilitet). Og det andre spørsmålet er hvor *verdifull* den er som datakilde for akkurat det spørsmålet vi ønsker å belyse (validitet). Disse spørsmålene henger sammen med hvor nøyaktige de er de som produserer statistikken, hvordan rapporteringen skjer, og hvordan bearbeidingen av skjemaene foregår. Svikt i bare ett av disse leddene kan føre til at statistikkens pålitelighet svekkes.

Hvis vi ønsker å kartlegge kriminaliteten i et område, må vi ta hensyn til flere ting:

1. Det ene er det vi kaller for *mørketall* - eller de uregistrerte kriminelle handlingene. Det er f.eks. en rekke lovbrudd som ikke politiet får kjennskap til. Det kan være alt fra skattesnyteri eller spritsmugling, til sjekksvindel og bankenes ulovlige pengetransaksjoner bare for å nevne noen.

2. En annen feilkilde er folks *anmeldelsespraksis*. Det er ikke alltid folk gidder å ta bryet med å anmelde en sak. Et eksempel på det er sykkeltuverier. På grunn av at forsikrings-selskapene nå forlanger egenandel, lønner det seg ikke lenger å anmelde sykkeltuveri. I andre tilfeller kan en anmeldelse være inngangsbilletten til å få pengene igjen på forsikringen.

Folk kan også ha interesse i å underrapportere eller overrapportere forbrytelser. Det kan f.eks. være flaut å ha vært utsatt for en forbrytelse. En som er blitt rundstjålet av en prostituert eller slått ned i fylla, er kanskje ikke så rask til å anmelde forholdet.

3. En tredje feilkilde kan være politiets *registreringspraksis*. Det kan oppstå feilregistreringer, eller nøyaktigheten i registreringen er ikke så god som den burde være. Vi kan ikke se bort fra at omfanget av den registrerte kriminaliteten påvirkes av endringer i politiets måte å oppfatte innkomne meldinger på. I perioder med et stort arbeidspress kan endel saker bli oppfattet som mer "bagatellmessig" enn i perioder med mindre å gjøre. Er hele kammeret opptatt med en mordsak, kan et biltyveri bli mindre viktig.

4. En fjerde feilkilde er *politiets kontrollintensitet*. Ofte er det slik at politiet har visse miljøer under oppsikt - f.eks. et spesielt ungdomsmiljø, og da er det klart at det er lettere for politiet å få kjennskap til det som skjer i dette miljøet enn andre steder i distriktet.

Dette er noen av de begrensningene som ligger i politiets registrering av kriminaliteten (Olaussen 1981). Det vil si at statistikken ikke kan gi oss noe fullstendig bilde av situasjonen. Det den kan si noe om, er tendenser. Statistikk kan også være nyttig hvis man undersøker tallene over kortere perioder. Det er rimelig å anta at feilkildene er nokså konstante over et mer avgrenset tidsrom. Videre gjør den oss i stand til å følge med i utviklingen. Selv om vi ikke trekker konklusjoner, kan vi gjøre oss noen antakelser om årsakssammenhenger. Slike antakelser kan være nyttige når vi skal iverksette kriminalitetsforebyggende tiltak.

6.2 Andre viktige kilder i et kartleggingsarbeide

1. *Undersøkelser om selvrapportert kriminalitet*. Vi kan spørre folk for å få tak i annen uanmeldt kriminalitet (Olaussen 1982).

2. *Offerundersøkelser*. Vi kan spørre folk om de har vært utsatt for kriminalitet. Forsikringsselskapene kan sitte med kunnskap om dette, og kan ofte være et supplement til politiets opplysninger.

3. *Deltakende observasjon*. Ved å bruke observatører som ikke har egeninteresse i saken, kan vi få et mer objektivt bilde av hva som skjer. Men vi er avhengig av observatørens tolkning av hva som er kriminalitet.

4. Andre typer undersøkelser som kan være aktuelle er:

- spørreskjemaundersøkelse til et representativt utvalg
- intervjuer med nøkkelinformanter

I slike undersøkelser kan en spørre om opplevelse av angst/trygghet i området, opplevelse av endringer i den perioden arbeidet har pågått osv. En vil imidlertid alltid i slike studier være

usikker på om det er de forebyggende tiltakene som har vært utslagsgivende eller om endringene skyldes andre forhold.

I tillegg til de metoder som allerede er nevnt, vil viktige informanter fra lokalmiljøet kunne være skolen, beboere, ungdom, butikkeiere, helse- og sosialarbeidere osv.

6.3 Systematisk kartlegging er viktig

Enda vet vi ikke så mye om virkningen av forebyggende tiltak. Det finnes ingen enkel "medisin" som kan fjerne kriminaliteten i vårt samfunn. Det er heller ikke opplagt at kriminaliteten vil synke vesentlig dersom vi satser mer på forebygging i dag. På sikt vil vi antakelig se resultater, men da nytter det ikke å bare ensidig satse på tiltak. Vi må ha en teoretisk og empirisk forankring, enten det er forskning eller praktisk politierfaring vi snakker om.

Lokale tiltak gir rom for betydelig eksperimentering. Dette kan være nyttig for å lete etter bedre arbeidsformer med hensyn til forebygging. Det kan vise seg i lengden å ha verdifulle virkninger og å være like effektivt som rask etterforskning når det gjelder forebygging.

Litteratur som kan være nyttig for den som vil orientere seg på feltet

Alexandersson, L. og Gummesson, M. 1979: Elevinflytande och ansvar motverkar skolk. Stockholm (Brottsförebyggande rådet, Utredningsenheten. BRÅ PM 1979:3)

Alkohol i Norge. PM - Populærvitenskapelig Magasin nr. 6 - 88

Alpass, J, 1983. Miljøforbedring - bidrag til debatten om kriminalprævention i boligbebyggelser. Planstyrelsen, Miljøministeriet, København

Alpass, J. 1984 a: Hærverk - set fra tre synsvinkler : hærverk og frykten for hærverk i boligbebyggelser. Byggeindustrien, København, nr 12, s. 10-15.

Alpass, J. 1984 b: Om livet i boligområder. Frykten for vold og hærverk. Byggeriets utviklingsråd, BUR. København.

Alpass, J. 1984 b: Om livet i boligområder. udforming av en bebyggelses udearealer : Egegårdskvartalet, Røvdø kommune. København (Byggeriets utviklingsråd, BUR rapport).

Andersson, Henrik O. 1974: Brott och fysisk miljø, Plan

Balvig, F. 1976: Angst for kriminalitet. København : Gyldendal

Balvig, F. (1982): Ungdomskriminalitet - med særlig blikk på rettssystemets utvælgelsesmekanismer I: Årsberetning fra Kriminalistisk institut, Københavns Universitet, Stencilserienr. 18, s. 33 - 49

Balvig, F. (1979): Reaksjoner på kriminalitet i samfunnets sentrum og periferi I: Nordisk samarbeidsråd for kriminologi, Rapport fra kontaktseminaret, Sundvollen, s. 124 - 139

Bødal, K. (1982): 350 narkoselgere, Universitetsforlaget

Christie, N. 1982. Hvor tett et samfunn? 2. rev. utg. Oslo, Universitetsforlaget.

Christie, N. og Bruun, K. (1985): Den gode fiende. Narkotikapolitikk i Norden, Universitetsforlaget

Dagrin, B. 1980: Christie, N. 1982 Värden er skitig, leve graffiti. Stockholm, Liber forlag.

D'Alessio, S. of Stolzenberg, L. 1990: A crime of convenience - the environment and convenience store robbery. Environment and behavior 1990, vol 22, nr 2, e. 255-271.

Dandanell, D. 1985. Graffiti. Kunst eller hærverk? Dansk vejtidsskrift 1985, nr 9, s. 228-232.

Defensible space and security _ a patrially annotated bibliography U.S. Department og housing and urban development, library division. 1976, Washington.

- Ericsson, Lundby og Rudberg (1985): Per + Kari = Trøbbel, Universitetsforlaget
- Falck, Sturla og Støkken, A.M. (1990): Utlandinger og kriminalitet. Datakilder og metodeproblemer. Nordlandsforskning. Rapp. nr. 90A
- Frønes, Ivar (1979): Et sted å være - et sted å lære? Oslo.
- Frønes, Ivar (1989): Den norske barndommen, Cappelen
- Gehl, J. 1980: Livet mellom husene - udeaktiviteter og udemiljø. 2. rev. utg. Oslo, Universitetsforlaget.
 Handler først og fremst om byplanlegging i stor og liten målestokk. Rikt illustrert med eksempler.
- Greenberg, S.W. og Rohe, W. M. 1984: Neighbourhood design and crime - a test of two perspectives. Japa : journal of the american planning association 1984, vol 50, no 1, s. 48-61.
- Hauge, R. (1989): Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie, Universitetsforlaget
- Heck, s. 1987: Oscar Newman revisited. Architects' journal 1987, nr 14, s 30-32.
- Hiller, B. 1986: City of Alice's dreams. Architects' journal 1986, nr 28, s 39-41.
- Hyden, L.-C. og Winzer, R. 1987: Ungdomar i Stockholm - et bakgrunnsmateriale om ungdom, arbete, bostad och socialbidrag. Stockholm. (Stockholms socialförvaltning. rapport nr 31.)
- Høigård, C. og Balvig, F. (1988): Kriminalitet og straff i tekst og tall, Universitetsforlaget
- Jacson m.fl. 1978: Bibliography on vandalism. Monticello (Vance bibliographies. Public administration series. Bibliography P-80)
- Jensen K. 1987: Hærværk mot S-tog. Passagerernes oplevelser. I: Rapport från 29. Nordiska forskarseminaret i Styvisholmur, Island 1987. Nordiska samarbetsrådet før krimiologi. Sted ? s. 127-137.
- Jenssen, Torill (1990): Bymiljøet - ei utfordring for guttekulturen, Sosionomen nr. 15
- Knutsson, J. 1978: Vandalism kostar komunerna minst 100 miljoner kr/år. Bråapropå nr 1.
- Koinberg, S. 1979: Det er möjligt! - om opprustning av utemiljøen i et 60-tallsområde. Stockholm (Statens råd för bygnadsforskning. Serie-T 34)
- Kriminalpolitisk handlingsplan, Justisdepartementet 1990
- Kriminalpræventive overvejelser om miljøplanlægning. København, 1984 (Det kriminalpræventive råd. Notat nr 13)

Kvikne, Randi (1988): Advarsel til sosionomene. Sosionomen nr.4-88.

Kyvsgaard, Britta (1985): Betonggenerationen. Om satelittbyer, ungdom og avvigende adfærd, Akademisk forlag

Kyvsgaard, Britta (1990): Er lediggang roden til alt vondt? Om forsøk med at forebygge kriminalitet blandt børn og unge. Kriminalistisk institut, København

Landell, N-E. 1978: Storstadsmiljø och psykisk hälsa - forskningsfronten i Sverige. Stockholm (Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret. Rapport 1978:7)

Lorentzen, H. 1981: Kan "sosial kontroll" forklare ungdomskriminalitet i bysamfunn? Sosiologi i dag 1981 nr 3-4, s. 77-94.

Molin, S. 1978: Vem skal betala för all förstörelsen. Kan vandaliseringen stoppas? Vår bostad nr 2 og nr 4.

Moltumyr, A. og Spigseth, K. 1990: Ny giv i nærmiljø og lokalsamfunn. Statens Nærmiljøutvalg. Oslo (Bedre nærmiljøer)

Mustajärvi, S. 1982: Kontakter mot brott i bostadsområden. Stockholm (Statens råd för bygnadsforskning. Anslagsrapport 780605)

Nergård, T. og Halvorsen, S. (1990): Slik har det gått med konfliktrådene. En evaluering av forsøket med konfliktråd i norske kommuner. Forskningsrapport nr. 31, Diakon-hjemmets høgskolesenter, forskningsavdelingen

Nilsson, N. 1978: Tilsammans i kvartalet. Kristiansand - Tidens først.

Nordahl, Berit (1992): Prosjektrapport 108, Kriminalitetsforebygging på Holmlia.

Nordahl, Berit (1992): Prosjektrapport 98, Evaluering av Aksjon Nærmiljø.

NOU 1991: 10, Flere gode levekår for alle. Forebyggingsstrategier

Olaussen, L.P. (1983): Om angst for vold og alvorlig sjikanse. I: Lov og Rett, s. 115 - 134

Olaussen, L.P. (1982): Selvrapportert utsatthet for kriminalitet. I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap, nr. 4, s. 178 - 198

Olaussen, L.P. (1981): Om Kriminalitetsstatistikken. Datagrunnlag, opptellingsprinsipper og brukerproblemer. Institutt for kriminologi og strafferetts skriftserie nr. 2, Universitetsforlaget

Olaussen, L.P. (1991): Etterforskning eller forebygging som hovedstrategi i politiets arbeid mot kriminalitet? I: Lov og Rett, særtrykk

Perry, J.D. og Simpson, M. 1990: Crime and climate - a reconsideration. Environment and behaviour 1990, vol 22, nr 3, s. 295-300.

Roos, H-E. 1982: Værksamhetsberättelse 1982 för projektet Vandalism i storstad och glesbygd. Lunds universitet, Sociologiska institutionen. Lund.

Skadegjørelsen i boende - dokumentation från en konferens anordnad av Gøteborgs kommun, Hyresgästföreningen i Västra Sverige och Brottsförebyggande rådet den 10 maj 1979. Stockholm, 1979.

Skadegjørelse i bostadsområden - vad vet vi? Vad kan vi göra? Arbetsgruppen om skadegjørelse i bostadsområden. Stockholm 1983 (Brottsförebyggande rådet, Urtredningsenheten. BRÅ PM 1983:5)

Sterfelt, O. 1984: Skadegjørelse i bostadsområden - vad vet vi och vad kan vi göra? Aprpropå 1984, nr 1, s. 14-17

Stordrange, B. (red) 1987: Forbrytelse og straff - ulike kriminalitetsforebyggende strategier. Det kriminalitetsforebyggende råd. Oslo, Universitetsforlaget

Sveen, G. og Sveen, K. (foto) 1983: Graffiti: kulturarv, kunst eller hærverk. Arena 1983, nr 2, s. 42-49.

Svensson, N.P. (1982): Barn uten tilhørighet, Universitetsforlaget

Sæterdal, A. (1992): "Aksjonsplan Brumunddal", rapport fra et veiledningsprosjekt.

Søholt, S. (1990): Møtesteder = aktivitet + kontakt. Flerkulturelle boligområder. Hefte nr. 5, Norges byggforskningsinstitutt

Tham, H. 1981: Att bygga bort brott. BRÅ Apropå 1981, nr 2-3, s 3-6.

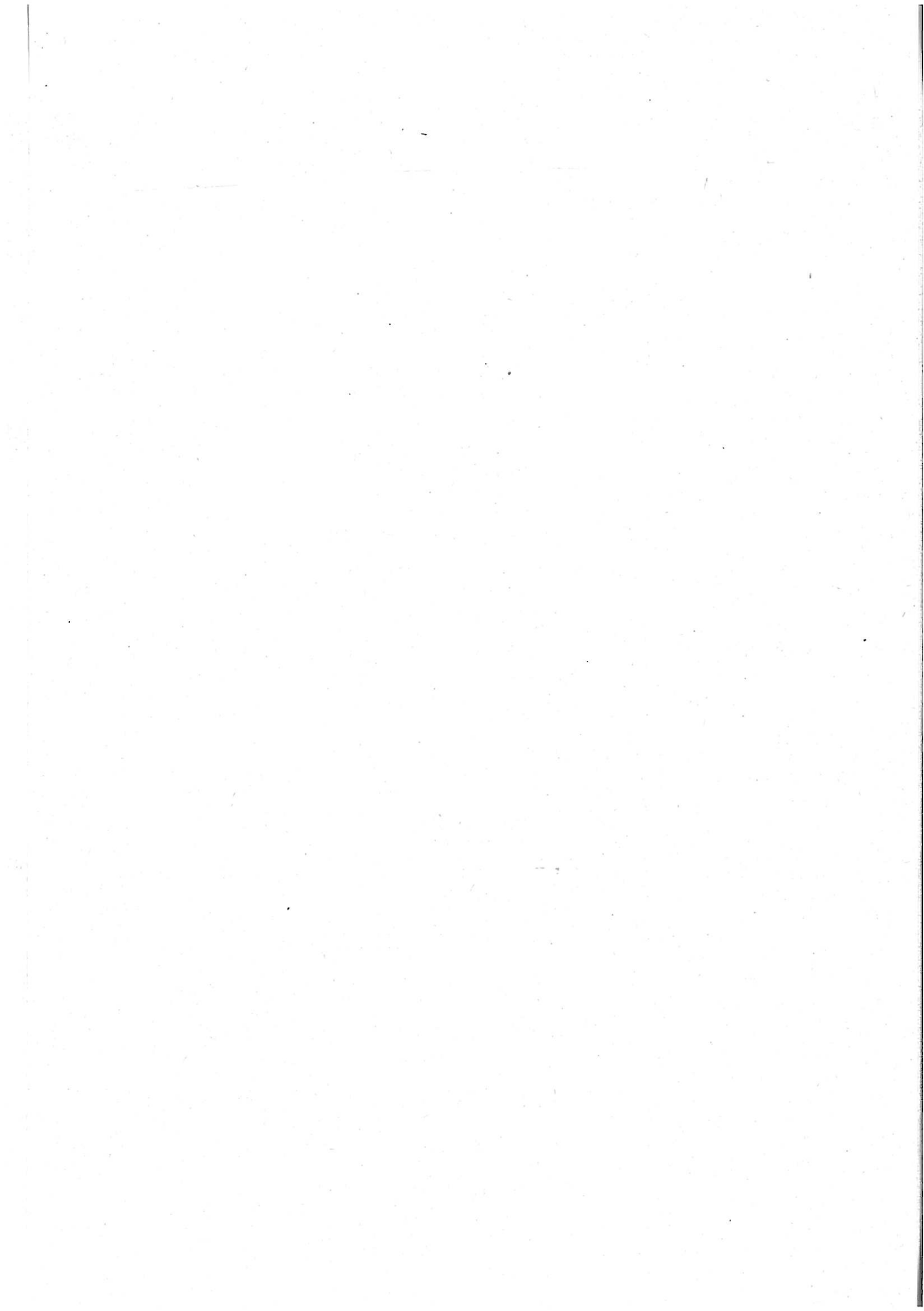
Ungdomsbrottslighet. Stockholm, 1980 (Brottsförebyggande rådet, BRÅ-S 1980:1)

Wickstrøm, P.O. 1982: Brottsligheten i stadsmiljøen - en litteraturstudie. Stockholms universitet, Kriminalvetenskapliga institutet.

Wickstrøm, P.O. 1987: Brott och stadsmiljø - Storstadskriminalitet. De 1.E undersøkning av våldsbrott, rån, skadegjørelse og bostadsinnbrott i Stockholm år 1982. (Brottsförebyggande rådet. BRÅ forskning 1987:3)

Wickstrøm, P.O. (Red. 1991): Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljøen. BRÅ-rapport 1990 : 5. Brottsförebyggande rådet, Stockholm

Ås, Dagfinn (197): Ordet er miljø. Norges byggforsknings institutt.

Ulc 42